

Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi
Turkey Journal of Theological Studies
[Tiad-2017]

[Tiad], 2018, 2 (2): 179-204

**Muhammed b. Ğazî'nin Ravzatu'l-ʿukûl Adlı Eserinde Geçen Arapça
Şiirlerde Hikmet**

Al-Hikma in Arabic Poetry in Ravza Al-Uqûl by Muhammed b. Ğazî

Aladdin GÜLTEKİN

Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,

Asst. Prof. Dr., Karabuk University, Theology Faculty

aladdingultekin@karabuk.edu.tr

Orcid ID: 0000-0003-2302-7452

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received : 31.10.2018

Kabul Tarihi / Accepted : 11.11.2018

Yayın Tarihi / Published : 11.11.2018

Yayın Sezonu : Aralık

Pub Date Season : December

Cilt / Volume: 2 Sayı – Issue: 2 Sayfa / Pages: 179-204

Atf/Cite as: GÜLTEKİN, A . (2018). Muhammed b. Ğazî'nin Ravzatu'l-ʿUkûl Adlı Eserinde Geçen Arapça Şiirlerde Hikmet. Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi, 2 (2), 123-148. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/tiad/issue/40003/477085>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU- Karabuk University, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Muhammed b. Ğāzî'nin Ravzatu'l-'ukûl Adlı Eserinde Geçen Arapça Şiirlerde Hikmet

Öz

Hayatta kazanılmış tecrübe ve deneyimlerin bilgece söylenmiş veciz sözleri olarak görülen hikmet, geçmişten günümüze kadar daha çok öğüt verme ve yol gösterme amacına yönelik hakîm kimseler tarafından bütün dillerde kullanılmışlardır. Arap edebiyatında hikmet, edebi bir tür olarak daha çok şiirler vasıtasıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Arap şairleri, şiir inşa ederken bu şiirlerinin içine hikmetli sözler yerleştirmişler, böylece şiirlerine ilgi çektikleri gibi onların edebi değerlerini de artırmışlardır. Şiir içinde okuyucuyla buluşan bu hikmetli sözler, dinleyen ve okuyan kimseler için bir tecrübe ve bilgi kaynağı olmuş, onların kalplerine nüfuz etmiş ve akıllarında kalıcı olmuştur.

Muhammed b. Ğāzî'nin *Ravzatu'l-'ukûl* adlı eserinde bu şiirlerin yoğun bir şekilde işlendiğini tespit ettik. Bu çalışmada, söz konusu hikmetlerin *Ravzatu'l-'Ukûl* ile daha önceki kaynaklardaki benzer kullanımların ele alınması suretiyle değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Hikmet, Mesel, Ravzatu'l-'ukûl, Muhammed b. Ğāzî.

Al-Hikma in Arabic Poetry in Ravza Al-Uqûl by Muhammed b. Ğāzî

Abstract

Words of wisdom, the aphorisms that are based on wise people's knowledge and life experiences, are widely used in all languages by writers for the purpose of giving advice and guidance. In the Arabic literature wisdom words are usually expressed through poetry, thus making such poetry a literary genre called *al-Hikma* (wisdom). Arab poets, when reciting their poems, injected wise words in a particular piece of poem in order both to get people's attention to their poem and to increase the literary value of that poem. When the audience of such poems come across the wise words, the words penetrate their hearts and remain permanently in their minds. Such wise words are also intended to give guidance to the audience.

In Muhammed b. Ğāzî's *Ravza al-Uqul*, one can find a large number of poems that are written in the form of *al-Hikma*. In this study, it is aimed to evaluate *al-Hikma* in *Ravza al-Uqul* by making a comparison of the wise words used by Muhammed b. Ğāzî with the similar usage of such words in previous sources.

Keywords: Poetry, al-Hikma, Aphorism, Ravza al-Uqul, Muhammed b. Ğāzî.

Giriş

Genelde edebiyat özelinde şiir, onu üreten toplumun kültür aynasıdır. Her milletin edebiyatında şiirin işlevi, zamana göre değişmektedir. Örnek verecek olursak modern şiir dışında, destan ve antik çağın efsaneleri, bugüne kadar şiirler vasıtasıyla aktarılmış, günümüzde ise insanların günlük yaşamlarında kullandıkları popüler mirasın bir parçası haline gelmiştir. Geçmişten günümüze intikal eden ve bu kültürün bir parçası haline gelen miraslardan birisi de o insanların o evrede kazandıkları tecrübe ve deneyimlerini yansıtan öğreti (bilgelik) veya tavsiye biçimini konu edinen hikmet içerikli veciz sözler olmuştur. Bu veciz ifadeler günümüze ağızdan ağıza aktarılan sözler olarak, büyük bir kısmı ise daha çok bir şiirde veya birkaç mısraında intikal etmiştir. Ezberlenmesi ve akılda kalması daha kolay olduğu için selef bu yöntemi oldukça yaygın bir şekilde kullanmıştır. Bu hikmetli sözlerin bazıları söylendiği veya etkin kullanıldığı dönemde yaygın popüler bilgi kaynağı olan şiirin mısralarına dönüştürülmüştür. Ancak hikmet dolu pek çok mısra, bir şiirin parçası olarak şairleri bilinmeksizin günümüze intikal etmişlerdir. Bu noktada durup düşünüldüğü zaman şiirin, hikmetli veciz sözler için onları gelecek nesillere ulaştıran güvenli ve korunaklı bir nakil aracı olduğu sonucuna varılır. Şiirin bu hususiyetini bütün dünya dilleri ve edebiyatlarında görmek mümkündür. Arap edebiyatında hikmetli sözler, şiir içinde kendisine eşsiz bir yer edinmiştir. Hatta bazı şiirler baştan aşağıya hikmet özelliği taşımaktadır. Öyle ki bir grup Arap edibi, kendilerinin hikmetli söz söyleme niteliğine sahip olduklarını, en önemlisi de kendilerini fikir üretmede, yorumlamada ve rasyonel şekilde analiz etmede diğer milletlerden daha önde olduklarını iddia etmektedir.

Çalışmamıza esas teşkil eden eser Muhammed b. Ğāzī'nin *Ravzatu'l-'ukûl* adlı eseri ve bu eserinde geçen hikmet özelliği taşıyan Arapça şiirlerdir. Adı geçen bu eserde, aynı yerde alt alta kullanılan beyitlerin bir beyit sayılması suretiyle üç yüz yirmi altı beyit tespit edilmiştir. Ancak bu beyitlerin hepsi hikmet içermediği için bu sayı ayrıma tabi tutulduğunda beyit sayısı yüz altı olarak tespit edilmiştir. Bu beyitler kaynaklarda araştırılarak tek tek tespit edildiğinde bir makale için çok uzun, bir kitap çalışması için ise kısa olacağı kanaati bizde oluştu. Müellifimizin eserinde kaynak vermeksizin şahit getirdiği beyitlerin başka kaynaklar ile aynı olduklarını tespit ettiklerimizi "*Muhammed b. Ğāzī'nin Ravzatu'l-'ukûl Adlı Eserinde Geçen Arapça Şiirlerde Hikmet*" adı altında bu makalede, farklı olduklarını tespit ettiklerimizi ise "*Kaynakları İtibarıyla Ravzatu'l-'ukûl'da Hikmet İçerikli Şiirlerin Farklı Kullanımı*" başlığı altında başka bir makalede daha sonra ele alıp inceleyeceğiz.

Bu başlık altında yapacağımız çalışma, beyitlerin Türkçe karşılığını vermenin yanı sıra onların müelliften önce veya onunla aynı dönemde yaşamış olan alimlerin eserlerinde zikredilip edilmediğinin tespitine ve şairlerinin belirlenmesine yöneliktir. Ayrıca bunların dipnotlarında kronolojik sıra ile

verilecek olan kaynakçası ile de hangi ilim dallarına ait eserlerde kullanıldıklarını göstermek suretiyle okuyucunun takdirine sunmayı amaçlamaktadır.

Kaynaklarda doğum tarihi hakkında kesin bilgi bulunmamakla birlikte eserinde zikrettiği olaylar ve şahıslardan yola çıkarak müellifimiz Muhammed b. Ğâzî'nin yaşadığı tarih, Anadolu Selçuklularının sultanı İkinci Kılıçarslan'ın yönetimi ve siyasi hakimiyet mücadelesin şiddetlendiği bir zamana rastlamaktadır.¹ Çalışmamızda esas aldığımız *Kelile ve Dimne* tarzında Fabl türü eseri olan *Ravzatu'l-'ukûl* 'da müellif adını ve nisbesini Muhammed b. Ğâzî el-Malatyavî² şeklinde belirtmiş ve bölüm sonlarında tekrarlanmıştır.³ Muhammed b. Ğâzî eserinin başlarında yaşadığı acı tecrübe ve deneyimlerini gelecek nesillere ibret olması için müstakil bir bölümde kaleme aldığını bizzat kendisi ifade etmiştir.⁴ Muhammed b. Ğâzî el-Malatyavî'nin oldukça önemli eserlerinden biri olan ve Farsça yazdığı *Ravzatu'l-'ukûl*, günümüz ilim dünyasında yeterince tanınmamış ve tanıtılmamıştır. İlk olarak Houtsma Malatyavî ve eserinin Anadolu kültür tarihine çok önemli katkı sağladığını bir makalesinde⁵ ifade etmiş, daha sonra Ahmet Ateş "XII-XIV. asırlarda Anadolu'da Farsça Eserler" başlığı altında yazdığı makalesinde kısa da olsa değinmiştir. TDV İslam Ansiklopedisinde de "Muhammed b. Ğâzî" maddesinde müellifimiz ve eserleri hakkında önemli bilgiler verilmiştir.⁶ Müellifimiz ve eserinin tanıtılmasına katkı sunmak amacıyla tarafımdan önce, "Ravzatu'l-'ukûl Adlı Eserde Anlatılan İlk On Hikayedeki Arapça Şiir Örnekleri"⁷ başlığı altında bir sempozyum metni yazılmış ve sunulmuştur. Daha sonra yine tarafımdan şiirlerden bağımsız olarak bir makale, "Ravzatu'l-'ukûl Adlı

¹ Nâsirüddîn Hüseyin b. Muhammed b. Alî Ca 'ferî Rugadî Münşî İbn Bibi, *el-Evâmiru'l-'alâiyye fi'l-umuri'l-'alâiyye*, trc. M. Nuri Gencosman, (Ankara: Uzluğ Basımevi, 1941), s. 27-28; İbrahim Düzen, *Muhammed b. Ğâzî el-Malatyavî ve Eseri Ravzatu'l-Ukûl*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), s. 10-11, 19.

² Muhammed b. Ğâzî el-Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, thk. İbrahim Düzen, (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1978), 1:10.

³ Düzen, *Muhammed b. Ğâzî el-Malatyavî ve Eseri*, 1: 19.

⁴ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 8.

⁵ M. T. Houtsma, *Mevcizu Dâireti'l-Meârifi'l-İslâmiyye*, nşr. İbrahim Zeki Hurşid- Ahmed eş-Şentenâvî, Mısır: 1998.

⁶ Tahsin Yazıcı, "Muhammed b. Ğâzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 20: 531.

⁷ Aladdin Gültekin, "Ravzatu'l-Ukûl Adlı Eserde Anlatılan İlk On Hikayedeki Arapça Şiir Örnekleri", *Geçmişten Günümüze Malatyalı İlim ve Fikir İnsanları Sempozyumu*, (Türkiye-Malatya, 2017), s. 69.

*Eserde Geçen Mesel Örneklerine Dair Bir İnceleme*⁸ başlığı altında çalışılmış ve yayınlanmıştır.

Bu çalışmamızda *Ravzatu'l-'ukûl*'un daha çok Muhammed Ruşen ve Ebu'l-Kâsım Celil Pever'in Tahran'da basılan tahkikli çalışması⁹ esas alınmıştır. Bu çalışma dipnotlarda "**Malatyavî**" kısaltması ile gösterilmiştir. Ayrıca Türkiye'de yapılmış olan ve İbrahim Düzen tarafından yayınlanmamış doçentlik çalışması da¹⁰ incelenmiş ve dipnotlarda bu çalışma "el-Malatyavî" kısaltması ile verilmiştir.

Malatyavî'nin eserinde kullandığı ve içinde hikmet bulunan yetmiş beyit çalışmamız kapsamında incelenecektir. Şiirler normal punto ile yazılmakla birlikte hikmet içeren kısımları bold olarak yazılmıştır. Şayet beytin tamamı hikmete dahil ise yine bold punto ile yazılmıştır.

ŞİİRLER

1- إِذَا وَتَرْتِ امْرَأً فَاحْذَرِ عِدَاوَتَهُ ... مَنْ بَزَجَ الشُّوكَ لَا يَحْصُدُ بِهِ عِنَبًا¹¹

Birilerine eziyet edersen, düşmanlığından sakın, diken eken kimse üzüm biçemez.

Müellifimiz eserinde vermek istediği mesaja uygun olarak beytin ikinci mısraını almıştır. Aslında beytin ilk mısraı da hikmet ifade etmektedir. Ancak vermek istediği meseja bu ilk mısrayı uygun olmadığı için yazmadığı kanaatini taşıyoruz.

Basit bahrindeki bu beyit *Cemheretu'l-emsâl*'in müellifi Ebû Hilâl el-Askerî'ye (ö. 400/1009) göre meşhur Arap hakîmlerinden Eksem b. Sayfî'ye (ö. 612) ait olan "أَنَّكَ لَا تَجِي مِنَ الشُّوكِ الْعِنَبَ" meseli ismini zikretmediği şairin şiirine kattığını ifade etmiştir.¹² Eksem'le irtibatlandırma tespitine daha sonraki asırlarda yaşamış olan Zamahşerî de (h. 538/1144) katılmıştır.¹³ Meydânî (h. 518/1124) de *Mecma'u'l-emsâl* adlı eserinde yine kime ait olduğunu belirtmeksizin *أَعْجَزُ مِنْ جَانِي*

⁸Aladdin Gültekin, "Ravzatu'l-Ukûl Adlı Eserde Geçen Mesel Örneklerine Dair Bir İnceleme", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6/5 (Aralık 2017): 3122-3139.

⁹ Muhammed Gâzî el-Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, thk. Muhammed Ruşen ve Ebu'l-Kâsım Celil Pever, (Tahran: Dîrâstâr-i ilmî,1383).

¹⁰ Bk. 3. Dipnot.

¹¹ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 98, Muhammed b. el-Abbâs Ebû Bekr el-Havârizmî, *el-Emsâlu'l-muvellede*, (Ebudabi: Mecmau's-Sekâfi, 1424), s. 110; Ebû Hilâl Hasan b. Abdullah el-Askerî, *Cemheretu'l-emsâl*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 1: 77; Ebû Mansûr Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail es-Seâlibî, *et-Temsîl ve'l-muhâdâra*, thk. Abdulfettah Muhammed el-Huluv, (Beyrut: Daru'l-Arabiyyeti'l-Kitab, 1983), s. 78; Ebu'l-Fadl Ahmed b. İbrahim el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, (Beyrut: y.y, ts.), 2: 3; Muhammed b. Eydemr el-Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd ve beyti'l- kasîd*, thk. Kâmil Selman el-Cebûrî, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2015), 4: 254.

¹² Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 474.

¹³ Ebû Hilâl Hasan b. Abdullah el-Askerî, *Cemheretu'l-emsâl*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts., 1: 105.

¹⁴ Ebu'l-Kasım Mahmûd b. Amr b. Ahmed ez-Zamahşerî, *el-Mustekşâ fi emsâli'l-'Arab* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmîyye, 1987), 1: 416.

العَنْبِ مِنَ الشُّوكِ meselini zikrettikten sonra şairin ismini vermeden şiirine aldığı ifade etmiştir.¹⁴

Beytin kime ait olduğu hususunda kaynaklardan tespit edebildiğimiz kadarıyla bir isim üzerinde ittifak olmamıştır. Zaten o dönemin kaynaklarında şahit getirilen pek çok beytin şairi zikredilmediği için tam olarak tespiti de zor olmaktadır. Ancak, *el-Ĥamâsetu'l-Mağribiyye* adlı eserin müellifi Cerrâvî, (h. 609/1212) bu beytin Abdullah b. Muâviye'ye, *el-Ĥamâsetu'l-Başriyye*'nin müellifi Sadruddîn el-Basrî (h. 659/1261) adı geçen şaire ait olduğunu ifade etmekle birlikte Sâlih b. Abdulkuddûs'a ait diyenlerin de bulunduğu eserlerinde ifade etmişleridir.¹⁵ Mustasamî (h. 710/1332), ise *ed-Durru'l-ferîd* adlı eserinde bu beytin sadece Sâlih b. Abdulkuddûs'a ait olduğunu belirtmiştir.¹⁶

فَلَا يَغْرُكَ صَفْوُ أَنتَ شَارِبُهُ ... فُرُبَّمَا كَانَ بِالتَّكْدِيرِ مُتَّرَجَا¹⁷ -2-

İçeceğin masumiyeti (safılığı) seni kandırmasın, belki kederle karışmış olabilir.

Müellifimiz eserinde vermek istediği mesaja uygun olarak, anlam bütünlüğünü sağlamak maksadıyla beytin tamamını almıştır.

Çok sayıda kaynakta geçen basît bahrinde inşa edilmiş bu beytin, Merzubânî'nin (h. 384/994) *Mu'cemu's-şu'arâ*, Seâlibî'nin (h. 429/1038), *Kitâbu'l-muntehâl* ve Mustasamî'nin, *ed-Durru'l-ferîd* adlı eserlerinde, hakîm fasih bir şair olan Muhammed b. Beşîr er-Riyâşî'ye (ö. ?) ait olduğu zikredilmiştir.¹⁸

وَأَفَّهَ الْعَقْلُ الْهُوَى فَمَنْ عَلَا ... عَلَى هَوَاهُ عَقَلُهُ فَقَدْ نَجَا¹⁹ -3-

Hevâ aklın afetidir, kim aklını hevâsına hâkim kılarırsa kurtulur.

¹⁴Ebu'l-Fadl Ahmed b. İbrahim el-Meydânî, *Mecma'u'l-emşâl*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Beyrut: ts., 2: 53.

¹⁵Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Abdusselam el-Cerrâvî, *el-Ĥamâsetu'l-Mağribiyye*, thk. Muhammed Rıdvân ed-Dâye (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1991), 2: 240; Ali b. Ebu'l-Ferec b. el-Hasan el-Basrî, *el-Ĥamâsetu'l-Başriyye*, thk. Muhtaruddin Ahmed (Beyrut: Alemu'l-Kutub, ts.), 2: 58.

¹⁶Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 4: 254.

¹⁷Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 474.

¹⁸Ebû Abdullah Muhammed b. Umerân el-Merzubânî, *Mu'cemu's-şu'arâ*, thk. F. Karunku (Beyrut: Dâru'l Kutubi'l-İlmiyye, 1982), s. 418; Cemaluddin Ebû Hasan Ali b. Yûsuf el-Kıftî, *el-Mahmûdûn line's-şuârâ ve eş'ârihim*, thk. Hasan Mamerî, (b.y., Dâru'l-Yemâme, 1970), s. 162; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 5: 27; Selahuddin Halil b. Eybek b. Abdullah es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefayât*, thk. Ahmed el-Arnaûd-Turkî Mustafa (Beyrut: Dâru İhyai't-Turâs, 2000), 2: 182.

¹⁹Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 36; Muhammed b. Yusuf b. Ebî Hayyân el Endelusî, *Tefsîru'l-baĥru'l-muĥîr*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcût (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001), 4: 145, 530; Muhammed el Emin b. Abdullah el-Urumî el-Alevî el-Herevî, *Tefsîru hadâiki'l-rûh ve'l-reyĥân fi revâbi 'ulûmu'l-Kur'ân*, thk. Haşim Muhammed Ali b. Huseyn Mehdî (Beyrut: Daru'l-Tavku'n-Necât, 2001), 3: 354; Süleyman b. Abdulkavi b. Abdulkarim et-Tûfî, *et-Ta'yîn fi şerhi'l-Erba'în*, thk. Ahmet Hâc Muhammed Usmân, (Beyrût: b.y., 1998), s. 333.

Bu beyitte geçen *وَآفَةُ الْعَقْلِ الْهُوَى* ifadesi Hz. Ali'ye (r.a) ait bir söz olduğu Bûnsî'nin/ البونسي (h. 651/1253) eseri olan *Kenzu'l-kitâb ve muntehabu'l-âdâb*, adlı eserinde geçmektedir. Aynı eserde *الهُوَى* kelimesinin ise Abdullah İbn Abbâs'a (r.a) dayandırılarak "Hevâ ibadet edilen ilahtır" (*الهُوَى إِلَه مَعْبُود*) şeklinde sözüne de yer verilmiştir.²⁰ Bu beyit dipnotta gösterilen kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla İbn Dureyd'e²¹ (h. 321/933) aittir.

ليس المقام عليك فرضا واجبا في بلدة تدع العزيز ذليلا²² -4

Saygın insanı zillet içinde bırakan memlekette, yaşaman şart değil.

Bu beytin şairi pek çok kaynaklarda zikredilmemiştir. Tespit edebildiğimiz kaynaklar içinde şairi hakkında tam bir ittifak yoktur. Ebû'l-Hasan Ali b. Mûsâ b. Saîd el-Magribî'nin (ö. 685/1286) *el-Mağrib fi halâ'l-Mağrib* adlı eserinde bu beyitin Gânim b. el-Velîd b. Ömer'e (ö. 470/1077) ait olduğu,²³ Ebu Bekr b. Hamîs'in (h. 639/1241), *Maṭla'u'l-Envâr* adlı eserinde fakih ve edip Ebû Abdullah b. Umeysil'in (ö. 240/854) bu beyiti az önce adı geçen Gânim b. el-Velîd b. Ömer'e ait olduğu bilgisi geçmektedir.²⁴ Ancak müellifimizden bir asır sonra yaşamış olan Şihabuddin el-Ebşîhî'nin (ö. 852/1448), *Mustetraf* adlı eserinde meşhur Arap şairi Ferezak'a (ö. 114/732) ait olduğu zikredilmiştir.²⁵

أرى طالب الدنيا وإن طال عمره ... ونال من الدنيا شروكا وأنعمًا -5

كبان بنى بُنيانَهُ فَأَقَامَهُ ... فَلَمَّا اسْتَوَى مَا قَد بَنَاهُ مَهْدَمًا²⁶

*Dünyayı isteyen ömrü uzun olsa, refah ve rahatlık görse de...
Bir bina inşa eden gibidir, inşa ettiği bina tam bitirdiğinde yıkılır.*

²⁰ Ebû İshâk İbrahim el-Bûnsî, *Kenzu'l-kitâb ve muntehabu'l-âdâb*, thk. Hayat Karre, (Edu Dabi: y.y., 2004), 2: 674.

²¹ Hicrî 223 yılında Basra'da doğmuş, hicrî 321 yılında Amman'da vefat etmiş, "Alimlerin En Şairi" unvanını almış ve çok sayıda şiir ezberi olan ve aralarında *Cemhere fi'l-luğa, el-Emâlî, İştikâku esmâ'il-kabâil* gibi değerli eserleri yanında birçok eseri olan dil alimidir. Bk. Muhammed b. Ali b. Ahmed ed-Dâvûdî, *Tabakâtu'l-mufessirîn li'd-Dâvûdî* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 2: 124.

²² Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 287; Abdülmelik b. Muhammed İsmail Ebû Mansûr es-Seâlibî, *el-Leṭâif ve'z-zerâif*, (Beyrut: Dâru'l-Menâhil, ts.), s. 225; Ebû'l-Kasım el-Huseyin b. Muhammed el-Esbahânî, *Muḥâdârâtu'l-udebâ' ve muḥâverâtu's-şu'arâ ve'l-belağâ*, (b.y., y.y., 1420), 2: 642.

²³ Ebû'l-Hasan Ali b. Mûsâ b. Saîd el-Magribî, *el-Mağrib fi halâ'l-Mağrib*, thk. Şevkî Dayf, (Kahire: y.y., 1955), 1: 318.

²⁴ Ebu Bekr b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Hamîs, *Maṭla'u'l-envâr ve nuzhetu'l-başâir ve'l-ebşâr*, thk. Abdullah el-Murâbit, (Beyrut: Dâru'l-Emân, 1999), 1: 74.

²⁵ Şihabuddin Muhammed b. Ahmed el-Ebşîhî, *el-Mustetraf fi kulli fenn mustezraf*, (Beyrut: Âlemu'l-Kutub, 1419), s. 288.

²⁶ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 282; Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî, *İḥyâu 'ulûmu'd-dîn*, (Beyrut, Dâru'l-Marife, ts.) 3: s.207; Sadruddîn Ebû Tâhir es-Selefi Ahmed b. Ahmed b. İbrahim, *Mu'cemu's-sefer*, thk. Abdullah Amr el-Bârûdî, (Mekke, y.y., ts.), s. 463; Safiyuddîn Ebû'l-Feth İsâ el-Buhturî, *Unsu'l-mescûn ve râḥatu'l-maḥzûn*, thk. Muhammed Edîb el-Câdir, (Beyrut, Dâru's-Sadr, 1997), s. 238; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 4: 329;

Müellifimiz eserinde vermek istediği mesaja uygun olarak, anlam her iki beytin bütünlüğünde olduğu için tamamını almıştır.

Tavîl bahrinden olan bu beyitler pek çok kaynakta geçmesine rağmen şairi kaynaklarda tespit edilememiştir.

وإذا لم يكن من الموت بُدّ ... فمن العجز أن تكون جباناً²⁷-6

Ölümden kurtuluş imkânsızsa, korkaklık acizliktir.

Gösterilen kaynaklarda bu beytin hafif bahrinde inşa edildiği ve meşhur Arap şairi Mütenebbî'ye²⁸ (ö. 354/965) ait olduğu zikredilmiştir.

وأحسن إلى الأحرار تملك رقابهم ... فخير تجارات الكرام اكتسابها²⁹-7

Asil insanların en hayırlı ticaretleri onların kazançlarıdır. Hür insanlara ihsanda bulun ki onları elde edesin.

Bu beytin her bir mısraı başlı başına hikmet olup, dipnotunda gösterilen kaynakta geçtiği üzere İmam Şâfiî'ye (ö. 204/819) aittir.

ستبقى بقاء الضَّب في الماء أو كما ... يعيش ببذاء المفاوز حوتماً³⁰-8

Ya suda kalan kertenkele ya da çölde yaşayan balina gibi kalacaktır. (Ya harda ya darda)

Müellifimiz anlam beytin bütünlüğünde olduğu için eserinde vermek istediği mesaja uygun olarak, tamamını almıştır. Beyit birkaç kayakta kime ait olduğu belirtmeksizin geçmiş olmasına rağmen, Ebû Muhammed et-Tayyîb el-Hadramî'nin (h. 947/1540), *Kalâdatu'n-naħr* adlı eserinde İbn Enbârî (ö. 328/940) kendisine Saleb'in (ö. 291/904) inşa ettiği bilgisini vermektedir.³¹

²⁷ İsmail b. Abbâd b. el-Abbâs Ebû Kasım et-Talkânî İbnu Abbâd, *el-Emsâlu's-sâire min şî'ri'l-Mutenebbî*, thk. Muhammed Hasan (Beyrut, Mektebetu'n-Nahde, 1965), s. 64; Diyaüddîn Hibetullah b. Ali b. Hamza İbnu's-Şecerî, *el-Emâlî*, thk. Mahmud Muhammed et-Tanâhî, (Kahire, Mektebetu'l-Hancı, 1991), 4: 248; Diyaüddîn Hibetullah b. Ali b. Hamza İbnu's-Şecerî, *Mâ lem yunşar mine'l-Emâlî's-Şecere*, thk. Hâtim Sâlih ed-Damân, (Beyrut, Muessesetu'r-Risâle, 1984), s. 128; Şemsuddin Ebû Usmân b. Kaymâz ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2006), 18: 622; Ahmed b. Yahya b. Fadlullah el-Umrî, *Mesâliku'l-ebşâr fi memâliku'l-emşâr*, (Ebudabi: Mecmau's-Sekâfi, ts.), 16: 40.

²⁸ Kufe'de doğmuş, Şamda yetişmiş, pek çok alim tarafından divanı şerh edilmiş meşhur Arap şairidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ebû'l-Abbâs Şemsuddîn Ahmed b. Muhammed İbnu Hallikân, *Vefayâtu'l-a'yân ve enbâu enbâi'z-zamân*, thk. İhsân Abbâs (Beyrut: Dâru Sadr, 1900), 1: 120-123; Selahuddin Halil b. Eybekb. Abdullah es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefayât*, Ahmed el-Arnaûd-Turkî Mustafa (Beyrut: Dâru İhyai't-Turâs, 2000), 6: 208.

²⁹ Muhammed b. Yusuf b. Yakub Bahauddîn el-Cundî, *es-Sulûk fi şabakâti'l-'ulemâ ve'l-mulûk*, thk. Muhammed b. Ali el-Huseyin, (Sana, Mektebetu'l-İrşâd, 1995), 1: 158.

³⁰ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 216; Zeynuddîn Abdurrahman b. Receb, *Şerhu hadîsi Lebîki'l-Laħmî Lebîk*, thk. Velid Abdurrahman Muhammed (Mekke: Dâru'l-Alimi'l-Fevâid, 1417), s. 60; Ebû Muhammed et-Tayyîb b. Abdullah b. Ahmed el-Hadramî, *Kalâdatu'n-naħr fi vefayâtu 'ayâni'd-dehr*, thk. Halid Zevârî, (Cidde: y.y., 2008), 3: 642.

³¹ Hadramî, *Kalâdatu'n-naħr*, 2: 642.

9- ³² يَرَى الْمَرْءُ أَحْيَانًا إِذَا قَلَّ مَالُهُ ... إِلَى الْمَجْدِ سَوَارَاتٍ فَلَا يَسْتَطِيعُهَا

İnsan bazen malı azaldığında kazanç kapıları görür ancak, yoksulluğundan dolayı onları açamaz.

Bu beyit dipnotunda gösterilen kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Hârice b. Esmâ el-Fezârî'ye (ö. 65/684) aittir.

10- ³³ وَمَا رَحَلُوا مِنْ أَرْضِهِمْ لِمَلَالَةٍ ... وَلَكِنْ حَذَارًا مِنْ ضَرَارِ الْأَعَادِيَا

Topraklarını sıkıldıkları için terk etmediler, düşmanların zararlarından sakındıkları için mecbur kaldılar.

Araştırmalarımız sonunda bu beyit, başka bir kaynakta tespit edilemedi.

11- ³⁴ كَرِيمٌ لَا يُغَيِّرُهُ صَبَاحٌ ... عَنِ الْخَلْقِ الْكَرِيمِ وَلَا مَسَاءٌ

Güzel ahlaklı asil insanı ne sabah ne de akşam değiştirir. (iyi ve kötü zamanlar onu değiştirmez).

Dipnotunda gösterilen kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla bu beyit Umeyye Abdullah b. Cudân et-Teymî'ye (ö. 592) aittir.

12- ³⁵ إِذَا عَقَدَ الْقَضَاءَ عَلَيْكَ عَقْدًا ... فَلَيْسَ بِجُلَّةِ إِلَّا الْقَضَاءُ

Kaderde varsa, onu ancak kazanın gerçekleşmesi çözer.

Bu kaynakçasında görüldüğü üzere beyit Ebu'l-Atâhiyye'ye (ö. 210/826) aittir.

13- ³⁶ عَتَبْتُكَ لِلوَدِّ لَا لِلْقَلْبِ ... وَوَوَّاصِلٌ صَدِيقَكَ مَا يَعْتَبُ

Sevdiğim için seni eleştirdim, nefret ettiğim için değil. Arkadaşın seni eleştirebildiği müddetçe onunla dostluğunu devam ettir.

Kaynaklardan tespit edildiği üzere bu beyit Seyyid Razî'ye (ö. 406/1015) ait olup mutekarîb bahrinde inşa edilmiştir.

³² Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 350; Şihabuddin Ahmed b. Muhammed Abdu Rabbih, *el-'Ikdu'l-ferîd*, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1404), 4: 43; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 215; Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ali İbn Hamdûn, *et-Tezkiretu'l-Hamdûniyye* (Beyrut: Daru Sadr, 1417), 2: 72; Ebû'l-Kasım Ali b. Hibetullah b. Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, thk. Amr b. Garâme el-Amrevî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995), 22: 152; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 12: 339; Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem İbn Manzûr, *Muhtasaru Târîhu Dimaşk*, thk. Ruhîyye en-Nuhâs-Riyâd Abdulhamid, (Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1984) 10: 99.

³³ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 6;

³⁴ Muhammed b. Sellâm b. Ubeydullah el-Cumahî, *Ṭabaqâtu fuḥûlu's-su'âra*, thk. Mahmud Muhammed Şakir, (Cidde: Dâru'l-Medenî, ts.), 1: 264-265; Ebubekir Ahmed b. Mervân ed-Dineverî, *el-Mucâlese ve cevâhiru'l-'ilm*, thk. Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasan Âlu Selman, (Beyrut: Cemiyetu't-Terbiyyeti'l-İslamiyye, 1419), 2: 339; Ebu Hilâl el-Hasan b. Abdullah el-Askerî, *Dîvânu'l-me'ânî*, (Beyrut: Daru'l-Ceyl, ts.), 1: 26; Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *Tefsîru'l-basîṭ*, thk. Komisyon, (Medine: y.y., 1430), 1: 467; İbnu Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, 9: 276.

³⁵ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 212; Askerî, *Dîvânu'l-me'ânî*, 2: 193; Seâlibî, *et-Temşîl ve'l-muḥâdâra*, s. 329; İbn Hamdûn, *et-Tezkiretu'l-Hamdûniyye*, 1: 79; Şihabuddin Ebû Abdullah Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ*, thk. İhsan Abbas (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1993), 2: 522; Şemsuddin Ebû Muzaffer Yusuf İbnu'l-Cevzî, *Mirâtu'z-zaman fi tevârîhi'l-a'yân*, thk. Muhammed Berakat-Kâmil el-Harrât (Dimaşk, Dâru'r-Risâle el-Âlemiyye, 2013), 18: 281,455; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefayât*, 7: 130.

³⁶ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 383; Askerî, *Dîvânu'l-me'ânî*, 1:161; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 5: 260.

14-³⁷ لَا تَجْبِنَنَّ فِكْمَ جِبَانٍ مَّجْمَمٍ ... قَدْ مَاتَ مَوْتَ الْبَاسِلِ الْمَتَوَثِّبِ

Asla korkma, istemeyerek savaşa katılan nice korkaklar, saldırgan aslan gibi ölmüşlerdir.

Bu beyit kaynakçada geçtiği üzere Mutenebbî'ye³⁸ (ö. 354/965) aittir.

15-³⁹ وَكُلُّ أَمْرٍ يَوْمًا سَيْرٌ كَبُّ كَارِهَا ... عَلَى النَّعْشِ أَعْنَاقَ الْعِدَا وَالْأَقَارِبِ

Herkes bir gün ister istemez, düşmanlarının ve akrabalarının taşıdığı tabuta binecektir.

Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla tavîl bahrinden olan bu beyit Muhammed b. Beşîr'e aittir.

16-⁴⁰ مَا السُّلْطَانُ إِلَّا الْبَحْرُ عَظْمًا ... وَقُرْبُ الْبَحْرِ مَحْدُورُ الْعَوَاقِبِ

Sultan okyanustur ve okyanusa yaklaşmanın sonuçlarından sakınılmalıdır.

İsmail es-Sâhib b. Abbâd'a (ö. 385/995) ait bir beyittir.

17-⁴¹ فَإِنَّ الَّذِي يَرْجُو نَوَالًا لِمَالِكَ ... كَمَنْ ظَنَّ أَنَّ الْفَقْعَ فِي الْأَرْضِ كَوَكْبِ

Senin paranı almayı uman kişi, yer mantarını yıldız zanneden gibidir.

Böyle birinin asla gözü doymaz ve sendeki en ufak değersiz bir şeyi dahi gözünde büyüterek kendisinin olmasını arzular.

Beytin şairini tespit edilememiştir.

18-⁴² فَلَا تَتَّقِ بَوْمِيضٍ ... مِنْ بَرْقِهِ فَهُوَ حُلْبٌ

Şimşegin göz alıcılığı seni kandırmasın, o aldattıcıdır (yağmuru yoktur).

Harîrî'nin (ö. 516/1122) *Makâmât*'ında bulunan bu beytin ona mı yoksa başkasına mı ait olduğu araştırmalarımız esnasında tespit edilememiştir.

19-⁴³ قَلْبْتُ لَوْ كَانَ التَّقَلُّبُ نَافِعِي ... وَبِالْجِدِّ يَسْعَى الْمُرَّةُ لَا بِالتَّقَلُّبِ

Kararsız kaldım, keşke bana bir yararı olsaydı, kararlılık insanı gayrete getirir kararsızlık değil.

Bu beytin şairi araştırmalarımız esnasında tespit edilememiştir.

³⁷ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 264; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 114.

³⁸ Kufe'de doğmuş, Şamda yetişmiş, pek çok alim tarafından divanı şerh edilmiş meşhur Arap şairidir.

³⁹ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 30; Yahya b. Ali b. Muhammed eş-Şeybânî, *Şerhu divâni'l-Hamâse*, Beyrut: Dâru'l-Kalem, s. 336; İbn Hamdûn, *et-Tezkiretu'l-Hamdûniyye*, 4: 204.

⁴⁰ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 45; Seâlibî, *et-Temsîl ve'l-muhâdâra*, s. 143; Abdümelik b. Muhammed b. İsmail es-Seâlibî, *el-Muntehâl*, thk. Ahmed Hasan Lubc, (İskenderiye: Matbaatu't-Ticâriyye, 1901), s. 259; Seâlibî, *el-Letâif ve'z-zerâif*, s. 34; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali el-Kalî, *Tehzîbu'r-riyâse ve tertîbu's-siyâse*, thk. İbrahim Yusuf Mustafa Acuv, (Ürdün, Mektebetu'l-Menâr, ts.), s. 158; Mustasimî, *ed-Durru'l-ferîd*, 9: 91.

⁴¹ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 366; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 247.

⁴² Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 201; Ebû Muhammed el-Kâsım b. Ali el-Harîrî, *Maqâmâtü'l-Harîrî*, Beyrut: el-Meârif, 1873, s. 34.

⁴³ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 100; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 129; Ebû'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *el-Emsâl ve'l-hikem*, thk. Fuad Abdulmunim Ahmed, (Riyad: nşr., Daru'l-Vatan, 1999), s. 87; Mustasimî, *ed-Durru'l-ferîd*, 4: 408.

إذا قدر الرحمن رزقا لواحد ... تداركه الإقبال من كل جانب⁴⁴-20

Allah birisine rızık takdir etmişse, her yerden ikbal ona ulaşır.

Bu beyit araştırmalarımız esnasında başka kaynaklarda tespit edilemedi. Ancak Malatyavî'nin ilmî birikimini göz önünde tuttuğumuzda ona ait beyit olması muhtemeldir.

وما كلُّ وجهٍ أبيضٍ مُباركٍ ... وَلَا كُلُّ جَفْنٍ صَيِّقٍ بِنَجِيبٍ⁴⁵-21

Her beyaz yüz mübarek değildir ve her dar göz kapağı olan kişi asil değildir.

Şair Mutenebbî'nin, Türklerin dış görünüşleri üzerine yaptığı tespitin bulunduğu beyit olup, bu özelliklere sahip kimselerin aynı değerde ve saygın olmadığını ifade etmiştir.⁴⁶

فإنَّ الجُرْحَ يَنْفِرُ بَعْدَ حِينٍ ... إِذَا كَانَ الْبِنَاءُ عَلَى فَسَادٍ⁴⁷-22

Bina fesat üzerine inşa edilirse, kuşkusuz yara, bir süre sonra tiksinti uyandırır.

Bu beyit, dipnotunda yer alan kaynaklarda şair Mutenebbî'ye ait olduğu belirtilmiştir.

وَأَقْرَبُ مَا يَكُونُ النُّجْحُ يَوْمًا ... إِذَا شَفَعِ الْوَجِيهَةُ إِلَى الْجَوَادِ⁴⁸-23

Zengin hayırsevvere referans olursa muvaffakiyet daha yakın olur,

Bu beyit dipnotta gösterilen kaynaklarda görüleceği üzere Buhturî'ye aittir.

لَا تَأْمَنُ الدَّهْرُ مُمْسَاهُ وَمُصْبِحَهُ ... فَالْدَّهْرُ يَقْعُدُ لِلْأَقْوَامِ بِالرَّصْدِ⁴⁹-24

Zamanın sabahına akşamına aldanma, zaman milletleri (ortadan kaldırmak için) oturmuş fırsat bekliyor.

Bu beytin kime ait olduğu kaynaklarda tespit edilememiştir.

وَإِذَا الْفَتَى لَأَقَى الْحِمَامَ رَأَيْتَهُ ... لَوْلَا النَّتَاءُ كَأَنَّهُ لَمْ يُولَدْ⁵⁰-25

⁴⁴ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 225.

⁴⁵ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 476; İbrahim b. Muhammed b. Zekeriyya ez-Zuhrî el-İffîlî, *Şerhu me'ânî şî'ri'l-Mutenebbî*, thk. Mustafa İlliyan, Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1992, 2: 8; Mustasimî, *ed-Durru'l-ferîd*, 11: 292; Umrî, *Mesâliku'l-ebşâr*, 16: 100.

⁴⁶ İffîlî, *Şerhu Me'ânî Şî'ri'l-Mutenebbî*, 2: 8.

⁴⁷ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 468; Havârizmî, *el-Emsâlu'l-muvellede*, s. 505; Ebû'l-Hasan Ali b. Abdulaziz el-Curcânî, *el-Vasâta beyne'l-Mutenebbî ve husûmih*, thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim, (b.y., Matbaatu İsa, ts.), s. 292; Hasan b. Ali ed-Dabbî İbnu Vekî', *el-Munşif li's-sârih ve'l-mesrûk*, thk. Umer b. İdrîs, (Bingazî: Câmîatu Kât Yunus, 1994), s. 446; İbnu'ş-Şecerî, *Mâ lem yunşar*, s. 133; Ebû Muzaffer Mueyyiddu'd-Devle İbn Munkiz, *el-Bedî' fi naqdî's-şî'r*, thk. Ahmed Ahmed Bedevî-Hamid Abdulmecid, (Birleşik Arap Emirlikleri: y.y., ts.), s. 274.

⁴⁸ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 65; Ebû'l-Kâsım Hasan b. Bişr el-Âmidî, *el-Muvâzane beyne şî'r Ebî Temmâm ve'l-Buhturî*, thk. Abdullah el-Mahârib (Kahire: Mektebetu Hancî, 1994), 3: 212; Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail es-Seâlibî, *Kitâbu'l-muntehâl*, thk. Ahmed Ebû Ali (İskenderiyye: Matbaatu Ticariyye, 1901), s. 72; Mustasimî, *ed-Durru'l-ferîd*, 11: 111;

⁴⁹ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 208; Mustasimî, *ed-Durru'l-ferîd*, 12: 120.

⁵⁰ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 215; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 352; Ebû Ali Ahmed b. Muhammed b. Hasan el-Merzûkî, *Şerhu dîvânî'l-Hamâse*, thk. İbrahim Şemsuddin, Beyrut: 2003, s. 231; Seâlibî, *el-Muntehâl*, s. 205; Mâverdî, *el-Emsâl ve'l-hikem*, s. 116; Ahmed b. El-Hasan b. Ali Ebû Bekr el-Beyhakî, *Kitâbu'z-zuhdî'l-kebîr*, thk. Âmir Ahmed Hayder (Beyrut: Muessesetu'l-Kutubî's-Sekâfiyye, 1996), s. 301; Ahmed b. El-Hasan b. Ali Ebû Bekr el-Beyhakî, *Şu'abu'l-imân*,

Geride hiçbir sada bırakmadan ölen gencin, hiç yaşamamış olduğunun düşünürsün.
Cahiliyye döneminin büyüklerinden ve şairlerinden Yemen asıllı Yezîd b. Mahrem b. Huzn b. Ziyad el-Hârisî el-Mezhacî'ye (ö.?) ait bir beyittir.⁵¹

فاطلب العزَّ في لظى وذري الذُّ ... ل (الذل) ولو كان في جنان الخلود⁵²-26

Cehennemde olsa bile izzete talip ol, cennette de olsa da zilleti bırak.

Hafif bahrinde inşa edilmiş bu beyit Mutenebbî'ye aittir.⁵³

حُكْمُ الْمَنِيَّةِ فِي النَّبِيَّةِ جَارِي ... مَا هَذِهِ الدُّنْيَا بِدَارِ قَرَارِ⁵⁴-27

Ölüm hükmü insanlara uygulanır, (zaten) bu dünya daimî yerleşke değildir.

Bu beyit Ali b. Muhammed b. Nehd et-Tihâmî'ye (ö. 416/1025) ait olup, Ebû Hasan künyesini almıştır. Hicaz ve Yemen arasında bulunan Tihâme ehliendir. Şam ve Irak'ı ziyaret etmiş, daha sonra Mısır'a seyahat etmiş orada hapsedilmiş zindanda iken öldürülmüş bir şairdir. Bu beyit kasidesinin matla beytidir. Şairin bir de divanı vardır.⁵⁵

وَلَا تَحْقِرَنَّ عَدُوًّا رَمَاكَ ... وَإِنْ كَانَ فِي سَاعِدَيْهِ قَصْرُ⁵⁶-28

فَإِنَّ السُّيُوفَ تَحْرُ الرِّقَابَ ... وَتَعَجُّزُ عَمَّا تَنَالِ الْإِبْرَ

Sana saldıran düşmanın fakir olsa da asla hakir görme.

Kılıçlar baş keser ama iğnelerin yaptığı işi yapamaz.

Bu beyitler, kaynaklarda şair İbn Nebâte el-Mısırî'ye (ö. 768/1366) ait olduğu zikredilmiştir.

وإن من عنصره طيب ... يَحْسُنُ فِي النَّادِي لَهُ مَخْبِرُ⁵⁷-29

وَمَنْ تَرَاهُ الشُّكَّ فِي أَصْلِهِ ... سَاءَ لَهُ الْمَشْهَدُ وَالْمُنْظَرُ

Özünde güzel ve temiz insanlar olan kimseler arasında güzel haberleri yayılır.

Ve asaletinde şüphesi olan kişinin hem görünüşü hem de haberleri kötü olur.

Bu beyit, kaynaklarda tespit edilemedi. Müellifimizin kendisine ait olması da muhtemeldir.

إِنِّي رَأَيْتُ وَبِئْسَ الْأَيَّامُ بَحْرِيَّةٌ ... لِلصَّبْرِ عَاقِبَةٌ مُحَمَّدٌ الْأَثَرُ⁵⁸-30

thk. Abdulali Abdulhamid, (Bombay, Dâru's-Selefiyye, 2003), 12: 49; Mustasimî, *ed-Durru'l-ferîd*, 11: 35;

⁵¹ Hayruddin b. Mahmûd b. Muhammed b. Ali b. Fâris ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, Beyrut: Dâru'l-İlm, 2002, 9: 188.

⁵² Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 434; Curcânî, *el-Vasâta*, s. 351;

⁵³ Esbahânî, *Muḥâdârâtü'l-'udebâ'*, 2: 156; Mustasimî, *ed-Durru'l-ferîd*, 13: 211, 345;

⁵⁴ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 63; Ebû'l-Ferec Abdurrahman el-Cevzî, *el-Mudhiş*, thk. Mervan Kabbânî, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1985), s. 353; Mustasimî, *ed-Durru'l-ferîd*, 8: 125.

⁵⁵ Ziriklî, *el-A'lâm*, 5: 327.

⁵⁶ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 111; Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail Ebû Mansûr es-Seâlibî, *Yetimetu'd-dehr fi meḥâsin ehli'l-'aşr*, thk. Mufîd Muhammed Kamhiyye (Beyrut: y.y.,1983), 2: 466; Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail es-Seâlibî, *el-Î'câz ve'l-îcâz*, (Kahire: Mektebetu'l-Kurân, ts.), s. 197; Mustasimî, *ed-Durru'l-ferîd*, 11: 448.

⁵⁷ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 222.

Kuşkusuz yaşadığım günler bana tecrübeyi ve neticesi övülen sonucun sabır olduğunu gösterdi.

Bu beyit kaynakçasında gösterildiği üzere Dîneverî'ye (ö. 282/895) göre Muhammed b. Yesîr'e (ö. 218/833), Tenûhî'ye (ö. 384/994) göre Müminlerin Emiri Ali b. Ebî Tâlib'e (r.a) aittir.⁵⁹

31-⁶⁰ لعمرک ما ود اللسان بنافع ... إذا لم یکن أصل المودّة فی الصدر

Asıl sevgi kalpte olmazsa, yemin ederim dilde ki sevginin bir faydası yoktur.

Bu beytin kaynaklarda Dibal b. Ali el-Huzâî'ye (ö. 245/860) ait olduğu zikredilmiştir.

32-⁶¹ وقل من جدّ فی أمرٍ یحاوله ... واستصحب الصبر إلا فاز بالظفر

Bir şey için çaba sarf edip sabrı da dost edindikten sonra, hedefine ulaşamayan pek azdır.

Kaynakçada gösterildiği üzere bu beyit Ebû Hayye en-Numeyrî'ye (ö. 158/775) aittir.

33-⁶² إنّ الأمور إذا دنت لزوالمها ... فعلازمة الإذبار فیها تطهر

İşler, sonuna yaklaştığında yok olma alameti üzerinde belli olur.

Bu beytin şairi tespit edilememiştir.

34-⁶³ من أبرم الأمر بلا تدبیر ... صبره الدهر إلى تدمیر

Planlamadan işe başlayanı, zaman israfa sürükler.

Beytin hangi şaire ait olduğu kaynaklarda tespit edilemedi.

35-⁶⁴ یحیی الناس کلّ غنی قوم ... ویخجل بالسلام علی الفقیر

⁵⁸ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 241; Ebû Muhammed Abdullah b. Muslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, *eş-Şi'r ve's-şu'ara*, Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1423, 2: 868; İbn Hamdûn, *et-Tezkiretu'l-Hamdûniyye*, 4: 322; Buhturî, *Unusu'l-mescûn*, s. 213; Mustasimî, *ed-Durru'l-ferîd*, 4: 531.

⁵⁹ el-Muhassin b. Ali b. Muhammed Dâvud et-Tenûhî, *el-Ferec ba'de's-şidde*, thk. Abûd eş-Şâlcî, (Beyrut: Daru's-Sadr, 1978), 5: 61.

⁶⁰ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 255; Amr b. Bahr b. Mahbûb Ebû Usmân el-Câhuz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, (Beyrut: Mektebetu'l-Hilâl, 1423), 1: 186; Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim İbnu Kuteybe, *Uyûnu'l-ahbâr* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418), 3:89; Ali b. Muhammed b. El-Abbas Ebû Hayyân et-Tevhîdî, *es-Şadâka ve's-şadîk*, thk. İbrahim el-Keylânî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1998), s. 348; Ebû İshak Burhanuddin Muhammed b. İbrahim el-Vatvât, *Ğureru'l-ħaşâiş ve 'ireru'n-naķâiş*, thk. İbrahim Şemsuddin (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2008), s. 59.

⁶¹ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 243; Tenûhî, *el-Ferec ba'de's-şidde*, 5: 60; Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail Ebû Mansûr es-Seâlibî, *eş-Şekvâ ve'l-'itâb ve mâ vaka'a li'l-ħilâf ve'l-Eşhâb*, thk. İlham Abdulvahhab el-Muftî (Kuveyt: Meclisu'l-Vatanî, 2000), s. 236; Beyhakî, *Şu'abu'l-imân*, 12: 396; Abdurrahman b. Nasr b. Abdullah eş-Şîzerî, *el-Menhecu'l-meslûk fi siyâseti'l-muluk*, (Zerkâ: Mektebetu'l-Menâr, tsz.) s. 311; Buhturî, *Unusu'l-mescûn*, s. 213.

⁶² Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 67; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 136; 198. Ebû'l-Kasım Mahmud b. Amr ez-Zamahşerî, *Rebî'u'l-ebâr ve nuşûşu'l-aħyâr*, (Beyrut: Muessesetu'l-İlmî, 1412), 1: 443.

⁶³ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 201; Ebû Muzaffer Meciduddin Usâme b. Murşid İbnu Munkiz, *Lubâbu'l-âdâb*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, (Kahire: y.y.,1987), 1: 60.

⁶⁴ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 267; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 218; Ahmed b. Muhammed b. es-Salebî, *el-Keşfu ve'l-beyân an tefsîri'l-Ķurân*, thk. Ebû Muhammed Âşûr, (Beyrut: Daru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, 2002), 3: 268; Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr Şemsuddin el-

Toplumun zenginlerine tüm insanlar hal hatır sorar, fakirlere ise selamda bile cimrilik yaparlar.

شَمَّرَ لِنَيْلِ الْمَعَالِي عَنْ مَكَامِنِهَا ... قَدْ يَدْرِكُ الْمَجْدَ مَاضِي الْمَهْمِ شَجِيرَ 36-65
لا تَقْعُدَنَّ أَحَا عَجَزَ وَكُنْ رَجُلًا ... مَا فَاتَهُ الْمَجْدَ إِنْ فَاتَ الدَّنَانِيرَ
لو كان يدرک مجدّ أو يُنالَ علأ ... بالحب للبيت نالته السنانير

Yücelikleri elde edebilmek için kollarını sıva, kollarını sıvayan himmeti yüksek olan şana ve şerefe ulaşır.

*Aciz bir adam olma ve parayı kaçıranlardan isen de izzeti kaçıranlardan olma.
Evde yatmak ile şana ve yüksek mertebelere ulaşmak olabilseydi kediler ulaşırdı.*

Müellifimiz şairini tespit edemediğimiz bu üç beyti aynı yerde bir defada kullanmamış, aksine önce birinci ve ikinci beyti birlikte kullanmış, daha sonra birinci ve üçüncü beyitleri ise eserinin ilerleyen kısımlarında birlikte kullanmıştır. Aynı şiire ait olduğunun düşündüğümüz bu beyitler başka kaynaklarda tespit edilemedi.

وإياك أن تُرضي عدوًّا مخافةً ... فليس مُداراتُ الأعداءِ تنفعُ 37-66
فإنَّك لو داريتَ عامينَ حياةً ... إذا استمكنتَ يومًا فلا بدَّ تَلَسُّعُ

Korktuğun için sakın düşmanı razı etmeye çalışma, düşmana iyi davranıp idare etmenin faydası yoktur.

İki sene bir yılana iyi ve yumuşak davransan da bir gün fırsat bulunca mutlaka seni ısırır.

Bu beyitler başka kaynakta tespit edilemedi.

لَيْتَ الْمَلُوكَ عَلَى الْأَقْدَارِ مُعْطِيَةً ... فلم يكنْ لِدِينِيَّ عِنْدَهَا طَمَعُ 38-67

Keşke krallar insanların değerlerine göre lütfederlerse, o zaman değersiz insanlar verilenlere göz dikmezlerdi.

Pek çok kaynakta zikredilen Şair Mutenebbî'ye ait bu beytin ikinci mısraında geçen لِدِينِيَّ kelimesi kaynaklarda لِدِينِيَّ şeklinde geçmektedir.⁶⁸

إِيَّاكَ أَنْ تَرْزُقِي الرِّجَالَ فَمَا ... يُدْرِيكَ مَاذَا تُكِنُّهُ الصِّدْفُ 39-69

Sakın kimseyi hor görme, sedefin içinde neyi gizlediğini bilemezsin.

Kurtubî, *el-Câmi'u li aḥkâmi'l-Ḳurân*, thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim Atfîş, (Kahire: Dâru'l-Kutubî'l-Misriyye, 1964), 5: 73; Mustasimî, *ed-Durru'l-ferîd*, 11: 324.

⁶⁵ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 220, 461.

⁶⁶ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 245.

⁶⁷ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 65; İbnu İfilî, *Şerḥu Şi'ri'l-Mutenebbî*, 1: 361.

⁶⁸ Ebû Sehl Muhammed b. El-Hasan ez-Zevzenî, *Ḳıṣru'l-fesr*, thk. Abdulaziz b. Nasır, (Riyad: Merkezu'l-Melik Faysal, 2006), 2: 204; Umrî, *Mesâliku'l-ebşâr*, 15: 66.

⁶⁹ Mustasimî, *ed-Durru'l-ferîd*, 3: 319; İbnu Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 1: 414; Ebû'l-Kâsım el-Hasan b. Muhammed b. Habîb en-Nîsâburî, *Uḳalâu'l-mecânîn*, thk. Ebû Hacer Muhammed es-Saîd (Beyrut: y.y., 1985), s. 151; İbnu Munkiz, *Lubâbu'l-âdâb*, s. 286; İbn Hamdûn, *et-Tezkiretu'l-Hamdûniyye*, 2: 231; İbnu Asâkir, *Târîḫu Dimaşq*, 37: 331

Beytin kime ait olduğu tespit edilemedi.

40-⁷⁰ وَمَنْ لَا يُكْمِنُ رِجْلَهُ مَطْمَئِنَةً ... لِيَبْتَهَا فِي مَسْتَوَى الْأَرْضِ تَرْلَقُ

Ayağını yere sağlam basmayan kimse kayıverir.

Bu beytin Zuheyr b. Ebû Sulmâ'ya ait olduğu kaynaklarda zikredilmiştir.

41-⁷¹ الرِّزْقُ عَنْ قَدَرٍ لَا الضَّعْفُ يَنْقُصُهُ ... وَلَا يَزِيدُكَ فِيهِ حَوْلَ مُحْتَالٍ

Kaderde kısmet varsa onu ne zayıflık eksiltir ne de dolandırıcının hilesi arttırır.

Kaynaklarda Halil b. Ahmed'e (ö. 175/791) ait olduğu zikredilmektedir.⁷²

42-⁷³ وَأَوَّلُ مَا يَكُونُ اللَّيْثُ شَبْلًا ... وَمَبْدَأُ طَلْعَةِ الْبَدْرِ الْهَلَالُ

Arslan'ın yavru olarak doğması gibi, dolunayın ilk hali de hilaldir.

Ebu Temmâm el-Mutenebbî'ye ait bir beyittir.

43-⁷⁴ إِذَا أَنْتَ لَمْ تَنْصَفْ أَخَاكَ وَجَدْتَهُ ... عَلَى طَرَفِ الْمُهْجَرَانِ إِنْ كَانَ يَعْقَلُ

وَيَرْكَبُ حَدَّ السِّيفِ مَنْ أَنْ تَضْمِيمُهُ ... إِذَا لَمْ يَكُنْ عَنْ شَفْرَةِ السِّيفِ مَزْجَلٌ

Kardeşine insafli davranmazsan, akıl sahibi ise seni terk eder.

Ve haksızlığından kaçarak gerekirse kılıçların keskin tarafına biner.

Tavîl bahrinde olan bu beyitler, Maa'n b. Evse'e aittir.

44-⁷⁵ أَلَيْسَ قَمِيصُكَ مَا اهْتَدَيْتَ جَنِيهِ ... فَإِذَا أَضَلَّكَ جَنِيهُ فَاسْتَبْدِلْ

Gömleğinin cebini bulabildiğin müddetçe giy, cebine ulaşamazsan onu değiştir.

Kâmil bahrinde olan bu beyit Ali b. Zeyd'e (ö.?) aittir.

45-⁷⁶ فَالطَّلُّ قَدْ يَبْدُو أَمَامَ الْوَيْلِ ... وَالْفَضْلُ لِلْوَابِلِ لَا لِلطَّلِّ

Yağmurun çisesi sağanağından önce olsa da üstünlük hep sağanaktadır, çisesinde değil.

Bu beytin gerek kendisi gerekse şairi başka kaynaklarda tespit edilemedi

46-⁷⁷ قَدْ يُدْرِكُ الْمُنْتَأَيَّ بَعْضَ حَاجَتِهِ ... وَقَدْ يَكُونُ مِنَ الْمُسْتَعْجِلِ الرَّكْلُ

İşini acele etmeden yapan ihtiyacını karşılayabilir, acele eden ise hatalar yapabilir.

⁷⁰ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 98; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 113, 302; Basrî, *el-Ĥamâsetu'l-Başriyye*, 2: 83.

⁷¹ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 401.

⁷² Dineverî, *el-Mucâlese*, 7: 340.

⁷³ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 469; Ebû'l-Hasan Ali b. Bessâm eş-Şenterînî, *ez-Zahîretu fi meĥâsini ehli'l-Ceczîre*, thk. İhsân Abbas, (Libya: Daru'l-Arabiyye li'l-Kitâb, 1981), 3: 91.

⁷⁴ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 235; İbrahim b. Ali b. Temîm el-Kayravânî (453), *Zehru'l-âdâb ve semeru'l-elbâb* (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, ts.), 3: 873; İbn Hamdûn, *et-Tezkiretu'l-Ĥamdûniyye*, 5: 34; İbnu Munkiz, *Lubâbu'l-âdâb*, s. 400.

⁷⁵ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 360; Amr b. Bahr b. Ebû Usmân el-Câhiz, *el-Buĥâlâ*, Beyrut: Mektebetu Hilâl, 1419, s. 64; Abdu Rabbih, *el-'Ikdu'l-Ferîd*, 7: 222; Askerî, *Cemheretu'l-emşâl*, 1: 303; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 4: 65.

⁷⁶ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 22; Harîrî, *Maĥâmâtu'l-Ĥarîrî*, s. 522.

⁷⁷ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 237; Ebû Zeyd Muhammed el-Kuraşî, *Cemheretu eş'âri'l-Arab*, thk. Ali Muhammed el-Bacâdî, (Kahire: Nahdatu Mısır, ts.), s. 664; Ahmed b. Yahya b. Zeyd b. Seyyâr Saleb, *Ĥavâ'idu's-Şi'r*, thk. Ramazan Abdu'ttevvâb, (Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 1995), s. 71; Muhammed b. Abbas el-Havârizmî, *el-Emsâlu'l-muvellede*, s. 424; Dineverî, *el-Mucâlese*, 6: 306; Cerrâvî, *el-Ĥamâsetu'l-Maġribiyye*, 2: 236.

Bu beyit kaynaklarda tespit edildiği kadarıyla şair Kattâmî'ye (ö. 130/747) aittir.

السبب المانع رزق العاقل ... هو الذي يسوق رزق الجاهل⁷⁸ -47

Akıllı insanın rızkını engelleyen ile cahile rızkını götüren, aynı müsebbibdir.

Beytin Kurtuba'lı Abdullah b. Zeydûn'a (ö. 394/1003) ait olduğu tespit edildi.⁷⁹

كيف تبغي على هواه دليل ... وعليه من السقام دليل⁸⁰ -48

Üzerinde ki hastalığın delili varken, aşkına nasıl delil ararsın!

Bu beytin kime ait olduğu kaynaklarda tespit edilemedi.

ولو لم يعل إلا ذو محل ... تعالى الجيش وانخط القتام⁸¹ -49

Değer yalnızca makam sahibine verilir olsaydı, toz aşağıya iner, ordu yukarıya yükselirdi.

Bu beytin dipnotunda gösterilen kaynaklarında, Mutenebbî'ye ait olduğu tespit edilmiştir.

وَمَا الدَّهْرُ إِلَّا دَوْلَةٌ تَمُّ صَوْلَةٌ ... وَمَا العَيْشُ إِلَّا صِحَّةٌ وَسَقَامٌ⁸² -50

Zaman önce zafer sonra yenilgiden ibarettir., Yaşam ise sağlık ve hastalıktan ibarettir.
Tavîl bahrinde inşa edilmiş bu beytin Ebu'l-Alâ el-Maarrî'ye (ö. 449/1057) ait olduğu tespit edildi.⁸³

فأتمم ما مننت به وأنعم ... فما المعروف إلا بالتمام⁸⁴ -51

Yaptığın iyiliği tam yap, iyilik yapmak ancak tamamıyla olur.

Bu beyit Buhturî'ye (ö. 284/897) ait olup Natu'l-Hayl kasidesinde bulunmaktadır.⁸⁵

ولكن بكت قبلي فهيج لي البكا ... بكاهها فقلت الفضل للمتقدم⁸⁶ -52

Ne yazık ki benden önce ağladığı için beni de ağlattı ve dedim ki fazilet evvel geleninindir.

Hikmet bu ikinci beytin son mısraının tamamında değil, içinde yer almıştır. Yani hikmet ifadesinden önce kullanılan bütün lafızlar ona etkili bir anlam kazandırmak içindir.

⁷⁸ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 250; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 4: 99.

⁷⁹ Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 4: 99.

⁸⁰ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 299.

⁸¹ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 320; İbn. Abbâd, *el-Emsâlu's-sâire*, s. 26; İbn Vekî', *el-Munşif*, s. 497; Cerrâvî, *el-Ĥamâsetu'l-Mağrîbiyye*, 1: 465.

⁸² Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 493; Umrî, *Mesâliku'l-ebşâ*, 15: 451; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 10: 353.

⁸³ Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 10: 353.

⁸⁴ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 142; Âmidî, *el-Muvâzane*, s. 416; Askerî, *Cemheretu'l-emsâl*, 1: 92; Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el- Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, thk. Şakir Avvâd (Beyrut: Dâru'l-Garb, 2002), 3: 421.

⁸⁵ Âmidî, *el-Muvâzane*, s. 416.

⁸⁶ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 25.

53-⁸⁷ لو أن صدور الأمر يبدون للفتى ... كأعجازه لم تُلْفه يتندم

İşin başı, delikanlıya sonu gibi belli olsaydı, hiç pişmanlık duymazdı.

Bu beytin kaynak taramasında İbn Selmânî'ye (ö. ?) ait olduğu tespit edildi.⁸⁸

54-⁸⁹ وأخو العيلة المعية ... بل إذا احتال لم يلم

Başkasının geçimini sağlayan fakir, hile yaparsa azarlanmaz.

Bu beytin şairi tespit edilemedi.

55-⁹⁰ وكل حصن و إن دامت سلامته ... على دعائه لا بد مهدوم

Her kale uzun süre direklerin üzerinde kalsa da şüphesiz bir gün yıkılacaktır.

Bu beytin şair Cahiliye şairi Alkame b. Abede'ye (ö. 625) ait olduğu tespit edilmiştir.⁹¹

56-⁹² ولو كانت الأرزاق تجري على الحصى ... هلكن إذا من جهلن البهائم

Rızıklar akıllara göre dağıtılmış olsaydı, o zaman hayvanlar cahilliklerinden ölürlerd.

Bu beyit Ebû Temmâm'a (ö. 231/846) aittir.⁹³

57-⁹⁴ مَنْ يَزْرَع الشَّرَّ يَحْصُدْ فِي عَوَاقِبِهِ ... نَدَامَةً وَحِصْدَ الزَّرْعِ إِيَّانُ

Diken eken, sonunda pişmanlık biçer ve ekin biçmenin zamanı vardır.

Beytin hangi şaire ait olduğu tespit edilemedi.

58-⁹⁵ لعمرك ما أدى امرؤ حق صاحب ... إذا كان لا يرحاه في الحدان

Hayatına yemin ederim ki eğer kişi musibetlerde dostuna yardım etmez ise, hak sahibine hakkını vermemiş demektir.

Beytin şairi kaynaklarda tespit edilemedi.

59-⁹⁶ وليس يعرف كنه الوصل صاحبه ... حتى يُغادى بين أو بمجران

⁸⁷ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 224; Ebu'l-Alâ' Ahmed b. Abdullah el-Maarrî, *el-Lâmiu'l-'azîzî şerhu divânî'l-Mutenebbî*, thk. Muhammed Saîd el-Mevlevî, (Merkezu'l-Melik Faysal, 2008), s. 231; Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ*, 1: 310; Şihabuddin Ebû Abdullah Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, thk. Beyrut: Dâru Sâdr, 1995, 3: 237.

⁸⁸ Seleme b. Muslim b. el-Avtebî es-Suhârî, *el-İbâne fi'l-luğati'l-'Arabiyye*, thk. Abdulkerim Halîfe-Nusret Abdurrahman, (Amman: y.y., 1999), 2: 5.

⁸⁹ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 475; Harîrî, *Mağâmâtu'l- Harîrî*, s. 123.

⁹⁰ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 258; Amr b. Bahr b. Ebû Usmân el-Câhiz, *Kitabu'l- Hayvân*, (Beyrut: Dâru'l-İlmiyye, 1424), 7: 87; Seâlibî, *el-Muntehâl*, s. 182; Seâlibî, *et-Temsîl ve'l-Muḥâdara*, s. 54; Ahmed b. Abdulvahhab b. Muhammed en-Nuveyrî, *Nihâyetu'l-ereb fi funûni'l-edeb*, (Kahire: Dâru'l-Kutub ve'l-Vesâik, 1423), 3: 66;

⁹¹ Seâlibî, *et-Temsîl ve'l-Muḥâdara*, s. 54.

⁹² Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 250; İbnu Kuteybe, *Uyûnu'l-aḥbâr*, 1: 349; Seâlibî, *et-Temsîl ve'l-Muḥâdara*, s. 95; Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdulaziz el-Endelusî, *Faşlu'l-makâl fi şerhi Kitâbi'l-Emsâl*, thk. İhsan Abbas, (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1971), s. 284; Cerrâvî, *el-Ḥamâsetu'l-Mağrîbiyye*, 2: 244; Buhturî, *Unusu'l-mescûn*, s. 192; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, 11: 66.

⁹³ Cerrâvî, *el-Ḥamâsetu'l-Mağrîbiyye*, 2: 244. Ebû'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *Edebu'd-Dunya ve'd-dîn*, (Beyrut: Dâru Mektebeu'l-Hayât, 1986), s. 45.

⁹⁴ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 237; Ali b. Muhammed b. el-Huseyin b. Yusuf el-Bustî, *Ḳasîdetu 'unvânî'l-ḥikem* (Haleb: Mektebetu'l-Matbuâtî'l-İslâmiyye, 1984), s. 37.

⁹⁵ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 101; Askerî, *Cemheretu'l-emsâl*, 1: 58; İbnu Asâkir, *Târîḫu Dimaşq*, 23: 349; Basrî, *el-Ḥamâsetu'l-Başriyye*, 2: 41.

Ayrılık olmadan kavuşmanın değeri anlaşılmaz.

Bu beytin kendisi ve şairi başka kaynaklarda tespit edilemedi.

60- 97 فامسك نَفَاحَ بكلِ مدينة... والدر نَفَاقَ بكلِ مكان

Misk her şehirde kokar, inci de her yerde hemen satılır.

Bu beytin de kendisi ve şairi başka kaynaklarda tespit edilemedi.

61- 98 فَفَرَّ الْجُهُولُ بِأَلَا قَلْبٍ إِلَى أَدَبٍ... فَفَقَّرَ الْحِمَارُ بِأَلَا رَأْسٍ إِلَى رَسَنِ

Akılsız cahilin edebe muhtaç olması başı olmayan eşeğin yulara ihtiyacı gibidir.

Bu beyit dipnotunda gösterilen kaynaklardan tespit edildiği kadarıyla, Şair Mutenebbî'ye aittir.

62- 99 لَا يُعْجِبُنِي مَضِيئًا حُسْنُ بَرِّيَّةٍ... وَهَلْ يَزُوقُ ذَفِينًا جُودَةَ الْكَفَنِ؟

Mazlum kimse, kıyafetlerinin güzelliğinden kesinlikle haz almaz. Gömülen için kefenin kalitesi önemli mi?

Bu beyit şair Mutenebbî'ye aittir.¹⁰⁰

63- 101 لَا تَصْبُونُوا إِلَى وَطَنٍ... فِيهِ تَضَامٌ وَتَمْتَهُنَ

İçinde zulüm ve zillet olan vatana, asla özlem duyma.

Bu beyit Harîrî'nin Maḳāmât'ında geçmekle birlikte, şairi tam olarak tespit edilemedi.

64- 102 إِذَا لَمْ يَكُنْ عَوْنُ مِنَ اللَّهِ لِلْفَتَى... فَأَكْثُرُ مَا يَجِي عَلَيْهِ اجْتِهَادُهُ

Allah'ın yardımını olmasa, delikanlıyı en çok felakete sürükleyen şey kendi fikridir.

Bu beytin şair Katâmî'ye ait olduğu tespit edildi.¹⁰³

65- 104 إِذَا كُنْتَ فِي حَاجَةٍ مُرْسَلًا... فَأَرْسِلْ حَكِيمًا وَلَا تُؤْصِهَ

⁹⁶ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 139.

⁹⁷ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 73.

⁹⁸ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 373; İbnu Abbâd, *el-Emsâlu's-sâire*, s. 30; İbnu Vekî, *el-Munşif li's-sâriḳ ve'l-mesrûḳ*, s. 694; Seâlibî, *Yetîmetu'd-dehr*, 1: 255; İbnu's-Şecerî, *el-Emâlî*, 3: 254; İbnu's-Şecerî, *Mâ lem yunşar*, s. 138; İbnu Munkiz, *el-Bedî' fi Nakdi's-Şi'r*, s. 273; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 3: 476.

⁹⁹ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 86; İbnu Abbâd, *el-Emsâlu's-sâire*, s. 30; Curcânî, *el-Vasâta*, s. 166; Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Amîdî, *el-İbâne an sikâti'l-Mutenebbî lafzen ve ma'nen*, thk. İbrahim ed-Dusûkî, Kahire: Dâru'l-Maârif, 1961, s. 39; Kayravânî, *Zehru'l-âdâb*, 1: 312; İbnu's-Şecerî, *el-Emâlî*, 3: 254; İbnu Munkiz, *el-Bedî' fi Nakdi's-Şi'r*, s. 273; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 3: 477.

¹⁰⁰ Curcânî, *el-Vasâta*, s. 166.

¹⁰¹ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 176; Harîrî, *Maḳāmâtul- Harîrî*, s. 416.

¹⁰² Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 176; Seâlibî, *et-Temsîl ve'l-Muḥâdâra*, s. 10; Ebû'l-Kasım Huseyin b. Muhammed. Er-Râgıb el-İsfehânî, *Tefsîru'r-Râgıb*, thk. Muhammed Abdulaziz, (Tanta: y.y., 1999-2001), 3: 432; Zamahşerî, *Rebî'u'l-ibrâr*, 1: 444; Cerrâvî, *el-Ḥamâsetu'l-Mağrîbiyye*, 2: 238; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 3: 140.

¹⁰³ Cerrâvî, *el-Ḥamâsetu'l-Mağrîbiyye*, 2: 236-238.

Şayet bir konuda birisini göndereceksen, tavsiyede bulunmayacağın bir bilge gönder. Mutekarîb bahrinde inşa edilmiş bu Zubeyr b. Abdulmuttalib'e (ö. 610) aittir.¹⁰⁵

66-¹⁰⁶ وكل إنسان له جوهر ... يجز عن جوهره فعله

Her insanda bir cevher vardır, yaptıkları o cevheri anlatır.

Bu beytin kendisi ve şairi başka kaynaklarda tespit edilemedi.

67-¹⁰⁷ فمن حوى العلم ثم ضيعه ... ببذله لا لأهله ظلمه

Kim ilim sahibi olduktan sonra ehline vermeyip kaybederse, ilime zulüm etmiştir.

Bu beytin şairi tespit edilemediği gibi başka kaynaklarda da tespit edilemedi.

68-¹⁰⁸ من لم تغدّه عبراً أيامه ... كان العمى أولى به من الهدى

Olaylardan ibret almaya körlük, görmekten daha evladır.

Bu beytin İbn Dureyd'e ait olduğunu tespit ettik.¹⁰⁹

69-¹¹⁰ ومن يلخ وخط الشَّمط ... بقودده فقد نعي

Saçına aklar düşen kimsenin ölüm haberi yakındır.

Şairini tespit edemediğimiz bu beyit, muteber kaynaklarda bulunamamıştır.

Ancak günümüz kaynaklarından *Kasâidu'z-Zuhduyyât*'ta geçmektedir.¹¹¹

70-¹¹² إنما المرء حديث بعده ... فكن حديثاً حسناً لمن وعى

Kişi yaptıklarıyla anılır, sen güzel anılan insanlardan ol.

Bu beytin İbn Dureyd'e ait olduğunu tespit ettik.¹¹³

Sonuç

Malatyavî'nin *Ravzatu'l-Ukûl*'da kaynak göstermeden yer verdiği ve içinde hikmet bulunan beyitlerin daha önce yaşamış alimlerin muteber eserlerinde tespitine çalışıldı. Kaynak tarama çalışması doğal olarak kaynakçamızı artırdı. İncelediğimiz yetmiş beyitten yirmi beş beytin şairini kaynaklarda tespit edemedik. Şairini tespit edemediğimiz bu beyitlerden 14 tanesine ise başka hiçbir kaynaklarda rastlamadık.

¹⁰⁴ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 103; Havârizmî, *el-Emsâlu'l-muvellede*, s. 110; Askerî, *Cemheretu'l-emsâl*, 1: 98; Mâverdî, *el-Emsâl ve'l-hikem*, s. 117; Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl*, 1: 303; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 3: 106.

¹⁰⁵ Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 3: 106.

¹⁰⁶ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 275;

¹⁰⁷ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 490;

¹⁰⁸ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 79; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 9: 368; Kutbuddin Ebu'l-Feth Musa b. Muhammed el-Yûneynî, *Mirâtu'z-zamân*, thk. Sekâfetu'l-Hukûmeti'l-Hindiyye, (Kahire, 1992), 3: 370.

¹⁰⁹ Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 9: 368.

¹¹⁰ Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 17;

¹¹¹ Ebû Muhammed Abdulaziz b. Abdurrahman, *Mecmû'atu'l-kaşâidu'z-zuhdiyyât*, (Riyad: Matâbiu'l-Hâlid, 1409), 1: 564.

¹¹² Malatyavî, *Ravzatu'l-'ukûl*, s. 43; Abdu Rabbih, *el-'Ikdu'l-Ferîd*, 1: 194; Mustasamî, *ed-Durru'l-ferîd*, 4: 424.

¹¹³ Abdu Rabbih, *el-'Ikdu'l-Ferîd*, 1: 194.

Her biri içinde taşıdığı hikmet gereği bir çalışmaya konu olabilecek beyitleri, gereksiz uzatma yapmak suretiyle okuyucuyu sıkıntıya sokmamak için ayrıca açıklama yapmaktan kaçınıldı.

Müellifimiz eserinde zikrettiği beyitlerdeki hikmet kısmı beyit veya beyitlerin tamamında ise bunlara olduğu gibi eserinde yer vermiş, şayet mısradaki ise nadirde olsa vermek istediği mesaja uygun olarak sadece o kısmı yazmıştır. Bu uygulamanın o dönem pek çok alim tarafından zaman zaman yapıldığını araştırmalarımız esnasında tespit ettik.

Bu çalışma, bilginin kesintisiz olarak gelecek kuşaklara ortaya konulan eserler üzerinden aktarıldığını göstermiş, müelliflerin ölüm tarihleri esas alınarak dipnotlarda gösterilen kaynaklar üzerinden kanıtlanmasına katkı sunmuştur.

Kaynakça

Abdu Rabbih, Şihabuddin Ahmed b. Muhammed. *el-'Ikdu'l-ferîd*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1404.

Âmidî, Ebû'l-Kâsım Hasan b. Bişr. *el-Muvoâzane beyne şî'r Ebî Temmâm ve'l-Buhturî*. Thk. Abdullah el-Mahârib. Kahire: Mektebetu Hancî, 1994.

Amîdî, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed. *el-İbâne an sikâti'l-Mutenebbî lafzen ve ma'nen*. Thk. İbrahim ed-Dusûkî. Kahire: Dâru'l-Maârif, 1961.

Askerî, Ebu Hilâl el-Hasan b. Abdullah. *Dîvânu'l-me'ânî*. Beyrut: Daru'l-Ceyl, ts..

Askerî, Ebû Hilâl Hasan b. Abdullah. *Cemheretu'l-emşâl*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts..

Bagdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit. *Târîhu Bağdâd*. Thk. Şakir Avvâd. Beyrut: Dâru'l-Garb, 2002.

Beyhakî, Ahmed b. El-Hasan b. Ali Ebû Bekr. *Kitâbu'z-zuhdi'l-kebîr*. Thk. Âmir Ahmed Hayder. Beyrut: Muessesetu'l-Kutubi's-Sekâfiyye, 1996.

Beyhakî, Ahmed b. El-Hasan b. Ali Ebû Bekr. *Şu'abu'l-imân*. Thk. Abdulali Abdulhamid. Bombay, Dâru's-Selefiyye, 2003.

Buhturî, Safiyuddîn Ebû'l-Feth İsa. *Unsu'l-mescûn ve râhatu'l-maḥzûn*. Thk. Muhammed Edîb el-Câdir. Beyrut, Dâru's-Sadr, 1997.

Bûnsî, Ebû İshâk İbrahim. *Kenzu'l-kitâb ve munteḥabu'l-âdâb*. Thk. Hayat Karre. Edu Dabi: y.y., 2004.

Bustî, Ali b. Muhammed b. el-Huseyin b. Yusuf. *Ḳasîdetu 'unvâni'l-ḥikem*. Haleb: Mektebetu'l-Matbuâtî'l-İslâmiyye, 1984.

Câhiz, Amr b. Bahr b. Mahbûb Ebû Usmân. *el-Beyân ve't-tebyîn*. Beyrut: Mektebetu'l-Hilâl, 1423.

Câhiz, Amr b. Bahr b. Ebû Usmân. *el-Buḥâlâ*. Beyrut: Mektebetu Hilâl, 1419.

Câhiz, Amr b. Bahr b. Ebû Usmân. *Kitabu'l-ḥayvân*. Beyrut: Dâru'l-İlmiyye, 1424.

Cerrâvî, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Abdusselam. *el-Ḥamâsetu'l-Mağrîbiyye*. Thk. Muhammed Ridvân ed-Dâye. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1991.

Cevzî, Ebû'l-Ferec Abdurrahman. *el-Mudhiş*. Thk. Mervan Kabbânî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1985.

Cumahî, Muhammed b. Sellâm b. Ubeydullah. *Ṭabaḳâtu fuḥûlu'ş-şu'âra*. Thk. Mahmud Muhammed Şakir. Cidde: Dâru'l-Medenî, ts..

Cundî, Muhammed b. Yusuf b. Yakub Bahauddîn. *es-Sulûk fî ṭabakâti'l-'ulemâ ve'l-mulûk*. Thk. Muhammed b. Ali el-Huseyin. Sana, Mektebetu'l-İrşâd, 1995.

Curcânî, Ebû'l-Hasan Ali b. Abdulaziz. *el-Vasâta beyne'l-Mutenebbî ve ḥusûmih*. Thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim, B.y., Matbaatu İsa, ts..

Dâvûdî, Muhammed b. Ali b. Ahmed. *Ṭabaḳâtu'l-mufessirîn li'd-Dâvûdî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts..

Dineverî, Ebubekir Ahmed b. Mervân. *el-Mucâlese ve cevâhiru'l-'ilm*. Thk. Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasan Âlu Selman. Beyrut: Cemiyetu't-Terbiyyeti'l-İslamiyye, 1419.

Düzen, İbrahim Muhammed b. Ġâzî el-Malatyavî ve Eseri Ravzatu'l-Ukûl, İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.

Ebî Hayyân, Muhammed b. Yusuf el Endelusî. *Tefsîru'l-baḥru'l-muḥîṭ*. Thk. Adil Ahmed Abdulmevcût. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001.

Ebşîhî, Şihabuddin Muhammed b. Ahmed. *el-Mustetraf fî kulli fenn mustezraf*. Beyrut: Âlemu'l-Kutub, 1419.

Ebû Muhammed, Abdulaziz b. Abdurrahman. *Mecmû'atu'l-kaşâidu'z-zuhdiyyât*. Riyad: Matâbiu'l-Hâlid, 1409.

Ebû Tâhir, Sadruddîn es-Selefî Ahmed b. Ahmed b. İbrahim. *Mu'cemu's-sefer*. Thk. Abdullah Amr el-Bârûdî. Mekke, y.y., ts..

Ebu'l-Ferec, Ali b. Ebu'l-Ferec b. el-Hasan el-Basrî. *el-Ḥamâsetu'l-Başriyye*. Thk. Muhtaruddin Ahmed. Beyrut: Alemu'l-Kutub, ts..

Endelusî, Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdulaziz. *Faşlu'l-maḳâl fî şerḫi Kitâbi'l-Emsâl*. Thk. İhsan Abbas. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1971.

Esbahânî, Ebû'l-Kasım el-Huseyin b. Muhammed. *Muḥâdârâtü'l-udebâ' ve muḥâverâtü's-şu'arâ ve'l-belağâ*. B.y., y.y.,1420.

Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed. *İhyâu 'ulûmu'd-dîn*. Beyrut, Dâru'l-Marife, ts..

Gültekin, Aladdin. "Ravzatu'l-Ukûl Adlı Eserde Anlatılan İlk On Hikayedeki Arapça Şiir Örnekleri", *Geçmişten Günümüze Malatyalı İlim ve Fikir İnsanları Sempozyumu*, (Türkiye-Malatya,17-19 Kasım 2017). Ed. y. 69. Sempozyum Bildiri Özet kitapçığı, 2017.

Gültekin, Aladdin. "Ravzatu'l-Ukûl Adlı Eserde Geçen Mesel Örneklerine Dair Bir İnceleme", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6/5 (Aralık 2017): 3122-3139.

Hadramî, Ebû Muhammed et-Tayyîb b. Abdullah b. Ahmed. *Kalâdatu'n-naḥr fi vefayâtu 'ayâni'd-dehr*. Thk, Halid Zevârî. Cidde: y.y., 2008.

Hamevî, Şihabuddin Ebû Abdillâh Yâkût, *Mu'cemu'l-buldân*. Thk. Beyrut: Dâru Sâdr, 1995.

Havârizmî, Muhammed b. el-Abbâs Ebû Bekr. *el-Emsâlu'l-muvellede*. 1 Cilt. Ebudabi: Mecmau's-Sekâfi, 1424.

Herevî, Muhammed el Emin b. Abdullah el-Urumî. *Tefsîru ḥadâiki'l-rûh ve'l-reyhân fi revâbi 'ulûmu'l-Kur'ân*. Thk. Haşim Muhammed Ali b. Huseyn Mehdî. Beyrut: Daru'l-Tavku'n-Necât, 2001.

İbn Abbâd, İsmail b. Abbâd b. el-Abbâs Ebû Kasım et-Talkânî. *el-Emsâlu's-sâire min şî'ri'l-Mutenebbî*. Thk. Muhammed Hasan. Beyrut, Mektebetu'n-Nahde, 1965.

İbn Asâkir, Ebû'l-Kasım Ali b. Hibetullah. *Târîḫü Dimaşq*. Thk. Amr b. Garâme el-Amrevî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.

İbn Bibi, Nâsirüddîn Hüseyin b. Muhammed b. Alî Ca'ferî Rugadî Münşî, *el-Evâmiru'l-'alâiyye fi'l-umuri'l-'alâiyye*, trc. M. Nuri Gencosman, Ankara: Uzluk Basımevi, 1941.

İbn Hamdûn, Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ali. *et-Tezkiretu'l-Hamdûniyye*. Beyrut: Daru Sadr, 1417.

İbn Hamîs, Ebu Bekr b. Muhammed b. Muhammed b. Ali. *Maṭla'u'l-envâr ve nuzhetu'l-başâir ve'l-ebşâr*. Thk. Abdullah el-Murâbit. Beyrut: Dâru'l-Emân, 1999.

- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Muslim. *eş-Şi'r ve's-şu'âra*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1423.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem. *Muhtasarü târîhu Dimaşk*. Thk. Ruhiyye en-Nuhâs- Riyâd Abdulhamid. Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1984.
- İbn Munkiz, Ebû Muzaffer Mueyyiddu'd-Devle. *el-Bedî' fi nakdi's-şi'r*. Thk. Ahmed Ahmed Bedevî-Hamid Abdulmecid. Birleşik Arap Emirlikleri: y.y., ts..
- İbn Receb, Zeynuddîn Abdurrahman. *Şerhu hadîsi Lebîki'l-Laḥmî Lebîk*. Thk. Velid Abdurrahman Muhammed. Mekke: Dâru'l-Alimi'l-Fevâid, 1417.
- İbn Vekî' el-Hasan b. Ali ed-Dabbî. *el-Munşif li's-sâriḳ ve'l-mesrûḳ minhu*. Thk. Umer Halife b. İdrîs, Bingazî: Câmiatu Karyûns, 1994.
- İbnu Hallikân, Ebû'l-Abbâs Şemsuddîn Ahmed b. Muhammed. *Vefayâtu'l-a'yân ve enbâu enbâi'z-zamân*. Thk. İhsân Abbâs. Beyrut: Dâru Sadr, 1900.
- İbnu Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim. *Uyûnu'l-aḥbâr*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418.
- İbnu Munkiz, Ebû Muzaffer Meciduddin Usâme b. Murşid. *Lubâbu'l-âdâb*, Thk. Ahmed Muhammed Şakir. Kahire: y.y., 1987.
- İbnu'l-Cevzî, Şemsuddin Ebû Muzaffer Yusuf. *Mirâtu'z-zaman fi tevârîhi'l-a'yân*. Thk. Muhammed Berakat-Kâmil el-Harrât. Dımaşk: Dâru'r-Risâle el-Âlemiyye, 2013.
- İbnu's-Şecerî, Diyaüddîn Hibetullah b. Ali b. Hamza. *el-Emâlî*. Thk. Mahmud Muhammed et-Tanâhî. Kahire, Mektebetu'l-Hancı, 1991.
- İbnu's-Şecerî, Diyaüddîn Hibetullah b. Ali b. Hamza. *Mâ lem yunşar mine'l-Emâlî's-Şecere*. Thk. Hâtim Sâlih ed-Damân. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1984.
- İflîlî, İbrahim b. Muhammed b. Zekeriyya ez-Zuhrî. *Şerhu şî'ri'l-Mutenebbî*. Thk. Mustafa İlliyyân. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1992.
- İsfehânî, Ebû'l-Kasım Huseyin b. Muhammed. *er-Râgıb*. *Tefsîru'r-Râgıb*. Thk. Muhammed Abdulaziz. Tanta: y.y., 1999-2001.
- Kalî. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali. *Tehzîbu'r-riyâse ve Tertîbu's-siyâse*. Thk. İbrahim Yusuf Mustafa Acuv. Ürdün: Mektebetu'l-Menâr, ts..
- Kayravânî, İbrahim b. Ali b. Temîm. *Zehru'l-âdâb ve semeru'l-elbâb*. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, ts..
- Kıfî, Cemaluddin Ebû Hasan Ali b. Yûsuf. *el-Mahmûdûn line's-şuârâ ve eş'ârihim*. Thk. Hasan Mamerî, B.y., Dâru'l-Yemâme, 1970.

Kuraşî, Ebû Zeyd Muhammed. *Cemheretu eş'âri'l-Arab*. Thk. Ali Muhammed el-Bacâdî. Kahire: Nahdatu Mısır, ts..

Kurtubî, Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr Şemsuddin. *el-Câmi 'u li aḥkâmi'l-Ḳurân*. Thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim Atfîş. Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Misriyye, 1964.

Maarrî, Ebu'l-Alâ' Ahmed b. Abdullah. *el-Lâmiu'l-'azîzî şerḥu divâni'l-Mutenebbî*. Thk. Muhammed Saîd el-Mevlevî. Merkezu'l-Melik Faysal, 2008.

Magribî, Ebû'l-Hasan Ali b. Mûsâ b. Saîd. *el-Mağrib fi ḥalâ'l-Mağrib*. Thk. Şevkî Dayf. Kahire: y.y., 1955.

Malatyavî, Muhammed b. Gâzî, *Ravzatu'l-'ukûl*. Thk. İbrahim Düzen, (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1978),

Malatyavî, Muhammed Gâzî. *Ravzatu'l-'ukûl*. Thk. Muhammed Ruşen ve Ebu'l- Kâsım Celil Pever, 1 Cilt. Tahran: Dîrâstâr-i ilmî,1383.

Mâverdî, Ebû'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Habîb. *el-Emsâl ve'l-ḥikem*. Thk. Fuad Abdulmunim Ahmed. Riyad: Daru'l-Vatan, 1999.

Mâverdî, Ebû'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Habîb. *Edebu'd-Dunya ve'd-dîn*. Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hayât, 1986.

Merzubânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Umerân. *Mu'cemu's-şu'arâ*. Thk. F. Karunku. Beyrut: Dâru'l Kutubi'l-İlmiyye, 1982.

Merzûkî, Ebû Ali Ahmed b. Muhammed b. Hasan. *Şerḥu Divâni'l-Ḥamâse*, Thk. İbrahim Şemsuddin. Beyrut: y.y., 2003.

Meydânî, Ebu'l-Fadl Ahmed b. İbrahim. *Mecma'u'l-emsâl*. Thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid. Beyrut: ts.

Meydânî, Ebu'l-Fadl Ahmed b. İbrahim. *Mecma'u'l-emsâl*. Thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid. Beyrut: y.y, ts.

Mustasamî, Muhammed b. Eydemr. *ed-Durru'l-ferîd ve beyti'l- ḳasîd*. Thk, Kâmil Selman el-Cebûrî. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2015.

Nisâburî, Ebû'l-Kâsım el-Hasan b. Muhammed b. Habîb. *Uḳalâu'l-mecânîn*. Thk. Ebû Hacer Muhammed es-Saîd. Beyrut: y.y., 1985.

Nuveyrî, Ahmed b. Abdulvahhab b. Muhammed. *Nihâyetu'l-ereb fi funûni'l-edeb*. Kahire: Dâru'l-Kutub ve'l-Vesâik, 1423.

Safedî, Selahuddin Halil b. Eybek b. Abdullah. *el-Vâfi bi'l- Vefayât*. Thk. Ahmed el-Arnaûd-Turkî Mustafa. Beyrut: Dâru İhyai't-Turâs, 2000.

- Safedî, Selahuddin Halil b. Eybekb. Abdullah. *el-Vâfi bi'l- Vefayât*. Thk. Ahmed el-Arnaûd-Turkî Mustafa. Beyrut: Dâru İhyai't-Turâs, 2000.
- Saleb, Ahmed b. Yahya b. Zeyd b. Seyyâr. *Ḳavâ'idu's- Şi'r*. Thk. Ramazan Abduttevvâb. Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 1995.
- Salebî, Ahmed b. Muhammed. *el-Keşfu ve'l-beyân an tefsîri'l- Ḳurân*. Thk. Ebû Muhammed Âşûr. Beyrut: Daru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, 2002.
- Seâlibî, Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail Ebû Mansûr. *eş-Şekvâ ve'l- 'itâb ve mâ vaḳa'a li'l- ḥilâf ve'l-Eşhâb*. Thk. İlham Abdulvahhab el-Muftî. Kuveyt: Meclisu'l-Vatanî, 2000.
- Seâlibî, Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail Ebû Mansûr. *Yetimetu'd-Dehr*. Thk. Mufîd Muhammed Kamhiyye. Beyrut: y.y.,1983.
- Seâlibî, Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail Ebû Mansûr, *Yetimetu'd-dehr fî meḥâsin ehli'l- 'aşr*, thk. Mufîd Muhammed Kamhiyye, Beyrut: y.y., 1983.
- Seâlibî, Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail. *el-İ'câz ve'l-îcâz*. Kahire: Mektebetu'l-Kurân, ts..
- Seâlibî, Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail. *Kitâbu'l-Munteḥâl*. Thk. Ahmed Hasan Lubc, İskenderiye: Matbaatu't-Ticâriyye, 1901.
- Seâlibî, Abdulmelik b. Muhammed İsmail Ebû Mansûr. *el-Letâif ve'z-zerâif*. Beyrut: Dâru'l-Menâhil, ts..
- Seâlibî, Ebû Mansûr Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail. *et-Temsîl ve'l-Muḥâdara*. Thk. Abdulfettah Muhammed el-Huluv. Beyrut: Daru'l-Arabiyyeti'l-Kitab, 1983.
- Suhârî, Seleme b. Muslim b. el-Avtebî. *el-İbâne fi'l-luḡati'l- 'Arabiyye*. Thk. Abdulkерim Halîfe- Nusret Abdurrahman. Amman: y.y., 1999.
- Şenterînî, Ebû'l-Hasan Ali b. Bessâm. *eş-Zahîretu fî meḥâsini ehli'l-Ceczîre*, Thk. İhsân Abbas. Libya: Daru'l-Arabiyye li'l-Kitâb, 1981.
- Şeybânî, Yahya b. Ali b. Muhammed. *Şerḫu dîvâni'l-Ḥamâse*. Beyrut: Dâru'l-Kalem, ts..
- Şîzerî, Abdurrahman b. Nasr b. Abdullah. *el-Menhecu'l-meslûk fî siyâseti'l-muluk*. Zerkâ: Mektebetu'l-Menâr, tsz..
- Tenûhî, el-Muhassin b. Ali b. Muhammed Dâvud. *el-Ferec ba'de's-şidde*. Thk. Abûd eş-Şâlcî. Beyrut: Daru's-Sadr, 1978.
- Tevhîdî, Ali b. Muhammed b. El-Abbas Ebû Hayyân. *es-Şadâka ve's-şadîk*. Thk. İbrahim el-Keylânî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1998.

Tûfî, Süleyman b. Abdulkavi b. Abdulkirim. *et-Ta'yîn fi şerhi'l-Erba'în*. Thk. Ahmet Hâc Muhammed Usmân. Beyrût: b.y., 1998.

Umrî, Ahmed b. Yahya b. Fadlullah. *Mesâliku'l-ebşâr fi memâliki'l-emşâr*. Ebudabi: Mecmau's-Sekâfi, ts..

Vâhidî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed. *Tefsîru'l-Basîf*. Thk. Komisyon. Medine: y.y., 1430.

Vatvât, Ebû İshak Burhanuddin Muhammed b. İbrahim. *Ğureru'l- haşâiş ve 'ireru'n-na kâiş*. Thk. İbrahim Şemsuddin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2008.

Yâkût el-Hamevî, Şihabuddin Ebû Abdillah. *Mu'cemu'l-udebâ*. Thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1993.

Yazıcı, Tahsin. "Muhammed b. Ğâzî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30: 531. Ankara: TDV Yayınları, 2005.

Yüneynî, Kutbuddin Ebu'l-Feth Musa b. Muhammed. *Mirâtu'z-zamân*, Thk. Sekâfetu'l-Hukûmeti'l-Hindiyye. Kahire, y.y., 1992.

Zamahşerî, Ebu'l-Kasım Mahmûd b. Amr b. Ahmed. *el-Mustekşâ fi emsâli'l-'Arab*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987.

Zamahşerî, Ebû'l-Kasım Mahmud b. Amr. *Rebî'u'l-ebrâr ve nuşûşu'l-aşyâr*. Beyrut: Muessesetu'l-İlmî, 1412.

Zehebî, Şemsuddin Ebû Usmân b. Kaymâz. *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2006.

Zevzenî, Ebû Sehl Muhammed b. El-Hasan. *Kışru'l-fesr*. Thk. Abdulaziz b. Nasır. Riyad: Merkezu'l-Melik Faysal, 2006.

Ziriklî, Hayruddin b. Mahmûd b. Muhammed b. Ali b. Fâris. *el-A'lâm*. Beyrut: Dâru'l-İlm, 2002.

